

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
ДОНЕЦКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

ДОНЕЦКИЙ ИНСТИТУТ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

**ПРОГРАММЫ
СРЕДНЕГО ОБЩЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

10-12 классы

*Программа для вечерних (сменных)
общеобразовательных организаций*

Очная и заочная формы обучения

Донецк
2015

*Рекомендовано
Министерством образования и науки
Донецкой Народной Республики
(приказ № 408 от 18.08.2015г.)*

*Утверждено на заседании
научно-методического совета
Донецкого ИППО
(протокол № 4 от 08.06.2015г.)*

Составители:

Ткачук Т.В., методист отдела украинского языка и литературы Донецкого облИППО
Левашова О.Н., методист Харьковского городского методического кабинета
Борисова А.А., методист Амвросиевского районного методического кабинета
Петровская И.И., заместитель директора, учитель украинского языка и литературы
Донецкой специализированной физико-математической школы №17

Научно-методическая редакция:

Полякова Л.П., министр образования и науки ДНР, доктор наук по государственному
управлению
Чернышев А.И., ректор Донецкого ИППО, кандидат педагогических наук

Рецензенты:

Кудрейко И.А., и.о. заведующего кафедрой украинской филологии и прикладной
лингвистики ДонНУ, кандидат филологических наук
Могила Н.Н., старший преподаватель кафедры украинской филологии и прикладной
лингвистики ДонНУ
Зарицкая В.Г., проректор, доцент кафедры общественно-гуманитарных дисциплин и
методики их преподавания Донецкого облИППО, кандидат филологических
наук
Лупандина Л.А., и.о. директора, учитель украинского языка и литературы Донецкого МПЛ
№1
Латышева С.А., учитель украинского языка и литературы Макеевской ОШ №57

Ответственные за выпуск:

Симонова И.В., заместитель министра образования и науки ДНР
Зарицкая В.Г., проректор Донецкого ИППО, кандидат филологических наук

Технический редактор, корректор:

Шевченко И.В., методист центра издательской деятельности Донецкого ИППО

**Украинский язык : 10-12 кл.: программа для вечерних (сменных)
общеобразоват. организаций : очная и заочная формы обучения /
сост. Ткачук Т.В., Левашова О.Н., Борисова А.А., Петровская И.И. ;
ДИППО. – Донецк: Истоки, 2015. – 42 с.**

СОДЕРЖАНИЕ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-11 класів з української мови.....	6
10 клас	20
11 клас	26
12 клас	32
Список рекомендованої літератури	37

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з української мови для загальноосвітніх організацій ДНР відповідає Державному освітньому стандарту середньої загальної освіти на 2015-2017 рр., затвердженому наказом Міністерства освіти і науки Донецької Народної Республіки № 315 від 17.07.2015р., та Базисному навчальному плану загальноосвітніх організацій Донецької Народної Республіки на 2015-2016 навчальний рік, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки Донецької Народної Республіки № 314 від 16.07.2015р. Вивчення систематичного курсу української мови закінчується в основній школі. Головне завдання старшої школи – подальше вдосконалення набутих умінь і навичок володіння мовою на основі здобутих раніше і нових знань.

Зміст навчання української мови структурується за чотирма змістовими лініями – мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною (стратегічною). Мовна і мовленнєва змістові лінії у старшій школі максимально тяжіють до об'єднання, і їх розмежування стає ще більш умовним, ніж в основній ланці. У 11-му класі ці лінії збігаються.

Зміст навчання в 11-му класі становлять **культура мови, стилістика й елементи практичної риторики.** Між цими розділами науки про мову існує тісний органічний взаємозв'язок. Культура мови розглядається науковцями на двох рівнях. Вона співвідноситься, по-перше, з мовними нормами, що забезпечують правильність мовлення, і, по-друге, зі стилістичними нормами, які визначають його комунікативну доцільність. Найвищим виявом володіння мовою є красномовство, яке вивчає риторика, або основи публічного мовлення.

Відповідно до цього і побудовано програму курсу «Українська мова» для старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. Основний зміст роботи в **10-му класі** становить опрацювання норм сучасної української літературної мови, а також особливостей використання у мовленні стилістичних засобів різних її рівнів. В 11-му класі основна увага зосереджується на комунікативно-стилістичних якостях мови та елементах практичної риторики, присвячених розвитку в учнів навичок публічного мовлення.

В **11-му класі** перед учнями стоїть завдання вдосконалювати володіння комунікативно доцільним українським мовленням на основі засвоєння його **комунікативно-стилістичних якостей – точності, логічності, чистоти, виразності, багатства, доречності,** а також розвивати риторичну діяльність. Точність – це строга співвіднесеність слів з означуваними предметами і явищами дійсності; логічність – відповідність сказаного (написаного) певним реаліям життя, продуманість, семантична і структурна впорядкованість мовлення; чистота – це естетичність мовлення, недопущення у нього елементів, невластивих літературній мові (діалектизмів, жаргонізмів тощо), порушень орфоепічних, лексичних та інших норм; виразність – такі особливості структури мовлення, які підтримують увагу й інтерес у слухача (читача); багатство – різноманітність мовних засобів, значний обсяг активного словника, розвиненість граматичного ладу мовлення; доречність – відповідність мовлення меті й умовам спілкування.

Зазначені комунікативно-стилістичні якості мовлення формуються не почергово, а комплексно, на основі теоретичних відомостей, зміст навчання яких викладено у вступній частині розділу «Культура мови і стилістика. Елементи практичної риторики» та в окремих цілісних фрагментах програми, присвячених конкретним ознакам зразкового мовлення.

У результаті засвоєння розділу «Культура мови і стилістика. Елементи практичної риторики» старшокласники удосконалять власне мовлення відповідно до норм української літературної мови, навчатися аналізувати мовні засоби з урахуванням стилістичного аспекту їх функціонування у мовленні, зможуть оцінювати і свідомо добирати їх для створення власних висловлювань; оволодіють різними способами вираження того самого змісту,

багатством лексичної і граматичної синонімії української мови. Врахування комунікативно-стилістичних якостей зразкового мовлення у побудові власних висловлювань істотно вплине на ефективність мовленнєвої й зокрема риторичної діяльності старшокласників.

Культура мови органічно пов'язана з риторикою як перший і другий етапи оволодіння комунікативно-стилістичними якостями мовлення, тому в 11-му класі учні засвоюють не тільки основні якості досконалого мовлення, а й комплексно опановують ці якості у їх поєднанні залежно від умов спілкування. Старшокласники освоюють технології досягнення означених якостей у публічному мовленні. На цьому ґрунтуються елементи практичної риторики, що мають на меті вчити красномовства – ефективною мовленнєвою комунікації. Відповідний матеріал імплементовано в зміст кожного розділу програми. Він спрямований на формування в учнів поняття про риторичку як мистецтво побудови й оприлюднення досконалого висловлювання, що вкрай необхідно кожній людині для успішної соціалізації та професійного зростання.

Засвоюючи елементи практичної риторики, старшокласники аналізуватимуть взірці красномовства, вчитимуться визначати актуальні й цікаві теми, розробляти предметну основу промови, знаходити матеріал, структурувати виступ, переконливо аргументувати й обґрунтовувати власні тези і коректно критикувати хибні погляди на ту чи іншу проблему, виголошувати промову, застосовуючи як вербальні, так і невербальні засоби й ефективні способи встановлення контакту з аудиторією і впливу на неї.

В 11-му класі передбачено також спеціальні уроки розвитку зв'язного мовлення, на яких учні удосконалюватимуть уміння конспектувати, складати тези, тексти виступів, повідомлень і промов, писати перекази, твори, створювати усні висловлювання, оформляти ділові папери та ін. Значну увагу приділено розвитку перекладацьких умінь і навичок.

Відповідно до програми старшокласники опануватимуть культуру мовленнєвої поведінки, етику та мовленнєвий етикет.

Курс старшої школи закінчується розділом **«Узагальнення і систематизація найважливіших відомостей з основних розділів науки про мову»**, завданням якого є підбиття підсумків вивченого за курс загальноосвітньої школи.

Успішній реалізації завдань вивчення української мови у старшій школі сприятиме застосування **сучасних освітніх технологій**, які оптимально враховують індивідуальні здібності, нахили і потреби старшокласників, аспекти їх особистісного становлення й самооцінки та професійного самовизначення. Це, зокрема, системи розвивального, інтерактивного навчання, технології креативного, дослідницького та інформаційного характеру. Значна роль відводиться розширенню можливостей для самостійної роботи учнів.

У програмі подано орієнтовний розподіл навчального часу. Учителеві надається право у разі потреби вносити до нього необхідні корективи (скорочення кількості спеціальних уроків розвитку мовлення при цьому небажане).

Упровадження курсу «Основи публічного мовлення» у 12-му класі має на меті відродити кращі традиції навчання красномовства – ефективною мовленнєвою комунікації. Дана програма включає питання побудови і мовного оформлення висловлювань різних стилів, типів і жанрів, специфіки публічного мовлення.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 5-11 КЛАСІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Оцінювання результатів навчання української мови здійснюється на основі функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який насамперед має забезпечити учням уміння ефективно користуватися мовою як засобом пізнання, комунікації; високу мовну культуру особистості.

Функціональний підхід передбачає таке співвідношення мовної теорії та мовленнєвої практики, за якого пріоритетним є розвиток навичок мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Робота над мовною теорією, формуванням знань про мову підпорядковується інтересам розвитку мовлення.

Практична мовленнєва орієнтація шкільного курсу мови та оцінювання результатів навчання особливо актуальні з огляду на те, що одним із найважливіших завдань сучасної школи є розвиток творчих здібностей, ініціативності, пізнавальної самостійності школярів, їх уміння працювати з інформацією, критично оцінювати її, застосовувати для розв'язання життєвих проблем.

Оцінювання результатів навчання мови здійснюється на основі:

а) урахування основної мети, що передбачає різнобічний мовленнєвий розвиток особистості;

б) освітнього змісту навчального предмета, який розподіляється на чотири елементи: знання, уміння й навички, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;

в) функціонального підходу до шкільного мовного курсу, який передбачає вивчення мовної теорії в аспекті практичних потреб розвитку мовлення.

Об'єктами оцінювання мають бути:

- мовленнєві вміння й навички з чотирьох видів мовленнєвої діяльності;
- знання про мову й мовлення;
- мовні вміння та навички;
- досвід творчої діяльності;
- досвід особистого емоційно-ціннісного ставлення до світу.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

I. АУДІЮВАННЯ (слухання – розуміння)

1. Перевіряється здатність учня сприймати на слух незнайоме за змістом висловлювання із одного прослуховування:

а) розуміти:

- мету висловлювання;
- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку висловлювання;
- виражально-зображувальні засоби прослуханого твору;

б) давати оцінку прослуханому.

Перевірка аудіювання учнів здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учитель читає один раз незнайомий учням текст, а потім пропонує серію запитань з варіантами відповідей. Школярі повинні мовчки вислухати кожне запитання, варіанти відповідей до нього, вибрати один із варіантів і записати лише номер запитання, а поряд літеру обраної відповіді: (наприклад: 1) б; 2) г, де цифри «1», «2» – номери запитань, а літери «б», «г» – варіанти обраних відповідей): для всіх класів пропонується 6 запитань з чотирма варіантами відповідей та одне завдання творчого характеру).

Варіант другий: учні одержують видрукувані запитання та варіанти відповідей до них і відзначають галочкою правильний, на їхню думку, варіант (для всіх класів пропонується 6 запитань з чотирма варіантами відповідей та одне завдання творчого характеру).

2. Матеріал для контрольного завдання: зв'язне висловлювання (текст) добирається відповідно до вимог програми для кожного класу.

Орієнтовний обсяг тексту і тривалість звучання

Для шкіл і класів з українською мовою навчання

Клас	Художній стиль		Інші стилі	
	кількість слів	тривалість звучання (хв)	кількість слів	тривалість звучання (хв)
5	400-500	4-5	300-400	3-4
6	500-600	5-6	400-500	4-5
7	600-700	6-7	500-600	5-6
8	700-800	7-8	600-700	6-7
9	800-900	8-9	700-800	7-8
10	900-1000	9-10	800-900	8-9
11	1000-1100	10-11	900-1000	9-10

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

Клас	Художній стиль		Інші стилі	
	кількість слів	тривалість звучання (хв)	кількість слів	тривалість звучання (хв)
5	350-450	4-5	250-350	3-4
6	450-550	5-6	350-450	4-5
7	550-650	6-7	450-550	5-6
8	650-750	7-8	550-650	6-7
9	750-850	8-9	650-750	7-8
10	900-1000	9-10	800-900	8-9
11	1000-1100	10-11	900-1000	9-10

3. Одиниця контролю: відповіді учнів на запитання за прослуханим текстом, одержані в результаті виконання тестових завдань і завдання творчого характеру.

4. Оцінювання: аудіювання перевіряється таким чином: після прочитання вчителем тексту (згідно з таблицею «Орієнтовний обсяг тексту і тривалість звучання») учні відповідної паралелі повинні виконати завдання репродуктивного характеру: (12 завдань по 1б.= 12 б. – орієнтовно 12 хв.).

Оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

II. ГОВОРІННЯ ТА ПИСЬМО (діалогічне та монологічне мовлення)

Під час перевірки складених учнями висловлювань (діалогів, усних і письмових переказів та творів) ураховується ступінь повноти вираження теми, міра самостійності виконання роботи, ступінь вияву творчих здібностей, особистого ставлення до змісту висловлювання.

Діалогічне мовлення

Усне діалогічне мовлення перевіряється в 5-11 класах.

1. Перевіряється здатність учнів:

- виявляти певний рівень обізнаності з теми, що обговорюється;
- демонструвати вміння:

- складати діалог відповідно до запропонованої ситуації й мети спілкування;
- самостійно досягати комунікативної мети;
- використовувати репліки для стимулювання, підтримання діалогу, формули мовленнєвого етикету;
- дотримуватися теми спілкування;
- додержуватися правил спілкування (не перебивати співрозмовника, заохочувати його щодо висловлення власної думки, зацікавлено й доброзичливо вислуховувати його, уміти висловити незгоду з позицією так, щоб не образити його тощо);
- дотримуватися норм літературної мови;
- демонструвати певний рівень вправності в процесі діалогу (стилість, логічність, виразність, доречність, винахідливість тощо);
 - в) висловлювати особисту позицію щодо теми, яка обговорюється;
 - г) аргументувати висловлені тези, ввічливо спростовувати помилкові висловлювання співрозмовника.

Зазначені характеристики діалогу є основними критеріями при його оцінюванні.

Перевірка рівня сформованості діалогічного мовлення здійснюється таким чином: учитель пропонує двом учням вибрати одну із запропонованих тем чи мовленнєвих ситуацій (теми чи ситуації пропонуються різного рівня складності), обдумати її й обговорити із товаришем перед класом у формі діалогу протягом 3 –5 хвилин. Оцінка ставиться кожному з учнів.

2. Матеріал для контрольних завдань добирається з урахуванням тематики соціокультурної змістової лінії чинних програм, рівня підготовки, вікових особливостей та пізнавальних інтересів учнів.

3. Одиниця контролю: діалог, складений двома учнями.

Обсяг діалогу

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Орієнтовна кількість реплік для двох учнів	Клас	Орієнтовна кількість реплік для двох учнів
5	6-7	5	6-7
6	7-8	6	7-8
7	8-10	7	8-10
8	10-12	8	10-12
9	12-14	9	12-14
10	14-16	10	14-16
11	16-20	11	16-18

Примітка. Під час оцінювання діалогу необхідно диференціювати репліки на розгорнуті (складаються з двох і більше речень) і нерозгорнуті (виражені одним реченням). Якщо репліки розгорнуті, то їх кількість зменшується. До вказаної кількості не зараховуються слова, що належать до мовленнєвого етикету (звертання, привітання, прощання тощо).

4. Оцінювання.

Критерії оцінювання діалогічного мовлення

Для шкіл і класів з українською мовою навчання

Бали	Характеристика складених учнями діалогів
1	В учня виникають значні труднощі щодо підтримання діалогу. Здебільшого він відповідає на запитання лише «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру.
2	Учень відповідає на елементарні запитання короткими репліками, що містять недоліки різного характеру, або бере участь у діалозі за найпростішою за змістом

	мовленнєвою ситуацією, формулює деякі запитання для співрозмовника, проте допускає чимало помилок у доборі слів, побудові речень, їх інтонуванні тощо. Школяр комунікативної мети не досягає або досягає частково.
3	Учень бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, додержується елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте допускає відхилення від теми, мовлення його характеризується стереотипністю, недостатньою різноманітністю й потребує істотної корекції тощо. Припускається певної кількості помилок у мовному оформленні реплік.
4	Учень самостійно складає репліки до діалогу, загалом вправно бере участь у бесіді за ситуацією, що містить певну проблему, демонструючи достатній рівень культури мовлення, досягаючи комунікативної мети. Висловлює судження і певною мірою аргументує їх за допомогою загальновідомих фактів. У діалозі використовує елементи оцінних характеристик, узагальнень. Припускається певних мовленнєвих помилок.
5	Учень складає репліки до діалогу відповідно до запропонованої учителем теми для обговорення або обраної разом із співрозмовником проблеми, переконливо й оригінально аргументує свою позицію, зіставляючи різні погляди на той самий предмет, розуміючи можливість інших підходів до обговорюваної проблеми. Виявляє повагу до думки іншого, готовність уважно та доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи можливість висловитися; додержується правил мовленнєвого етикету. Структура діалогу, мовне оформлення реплік відповідає нормам, проте за одним із критеріїв можливі певні недоліки.

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

<i>Бали</i>	<i>Характеристика складених учнями діалогів</i>
1	Учень неспроможний підтримувати діалог навіть за наявності зразка, відповідаючи на запитання «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру.
2	Учень не досягає комунікативної мети або досягає її частково, обмежуючись двома-трьома малоінформативними репліками, допускаючи значну кількість помилок різного характеру.
3	Учень бере участь у діалозі за нескладною за змістом мовленнєвою ситуацією, додержується елементарних правил поведінки в розмові, загалом досягає комунікативної мети, проте допускає відхилення від теми, не враховує належним чином ситуацію й мету спілкування; мовлення школяра характеризується стереотипністю, недостатньою різноманітністю й потребує істотної корекції тощо. Учасник діалогу припускається чималої кількості помилок у мовному оформленні реплік.
4	Учень самостійно складає репліки до діалогу, загалом вправно бере участь у бесіді за ситуацією, що містить певну проблему, демонструючи достатній рівень культури мовлення, досягаючи комунікативної мети. Висловлює судження й певною мірою аргументує їх за допомогою загальновідомих фактів. У діалозі наявні елементи оцінних характеристик, узагальнень, проте допускаються певні недоліки за кількома критеріями (2,3,4-ма).
5	Учень складає репліки до діалогу відповідно до запропонованої учителем теми для обговорення або обраної разом із співрозмовником проблеми, переконливо й оригінально аргументує свою позицію, зіставляючи різні погляди на той самий предмет, розуміючи можливість інших підходів до обговорюваної проблеми. Виявляє повагу до думки іншого, готовність уважно та доброзичливо вислухати співрозмовника, даючи можливість висловитися; додержується правил мовленнєвого етикету. Структура діалогу, мовне оформлення реплік відповідає нормам, проте за одним із критеріїв можливі певні недоліки.

Мовне оформлення оцінюють орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок (зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

Примітка. Під **мовним оформленням** тексту діалогу слід розуміти наявність/відсутність порушень лексичних, фразеологічних, граматичних (морфологічних, синтаксичних), стилістичних, орфоепічних, акцентологічних, інтонаційних норм української літературної мови, а також соціальних норм мовленнєвого етикету.

Монологічне мовлення

Говоріння (усні переказ і твір), письмо (письмові переказ і твір)

1. Перевіряється здатність учня:

- а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається (усно чи письмово);
- б) демонструвати вміння:
- будувати висловлювання певного обсягу, добираючи та впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод із кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо);
 - урахувати мету спілкування, адресата мовлення;
 - розкривати тему висловлювання;
 - виразно відображати основну думку висловлювання, диференціюючи матеріал на головний і другорядний;
 - викладати матеріал логічно, послідовно;
 - використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови;
 - додержуватися єдності стилю;
- в) виявляти своє ставлення до предмета висловлювання, розуміти можливість різних тлумачень тієї самої проблеми;
- г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема:
- трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлювання;
 - створювати оригінальний текст певного стилю;
 - аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази;
 - викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Організація контролю здійснюється за одним із двох варіантів. Варіант перший: усі учні виконують роботу самостійно. Варіант другий: учні складають висловлювання на основі диференційованого підходу.

Перевірка здатності **говорити** (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється індивідуально: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлювання на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності **письмово** переказувати та створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується *переказати текст* чи інший матеріал для переказу, самостійно прочитаний або прочитаний учителем (за традиційною методикою), чи то самостійно *написати твір*.

2. Матеріал для контрольного завдання.

а) Переказ. Переказ із творчим завданням

Матеріалом для переказу (усного/письмового) може бути: текст, який читає вчитель, або попередньо опрацьований текст; самостійно прочитаний матеріал із газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ із творчим завданням, учням пропонується, окрім того, також завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної зі змістом переказу.

У тому разі, коли матеріал читається безпосередньо перед контрольною роботою, обсяг тексту орієнтовно визначається так:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість слів	Клас	Кількість слів
5	100-150	5	90-125
6	150-200	6	125-175
7	200-250	7	185-240
8	250-300	8	240-290
9	300-350	9	300-350
10	350-400	10	350-400
11	350-450	11	350-450

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5 – 2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонованих для певного класу норм.

Тривалість звучання усного переказу – 3-5 хвилин.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість сторінок	Клас	Кількість сторінок
5	0,3-0,5	5	0,3
6	0,3-0,5	6	0,3-0,5
7	0,5-0,75	7	0,5-0,6
8	0,5-0,75	8	0,5-0,6
9	0,75-1,0	9	0,6-0,75
10	0,75-1,0	10	0,75-1,0
11	1,0-1,5	11	1,0-1,5

б) Твір

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору; а також пропоновані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

3. Одиниця контролю: усне/письмове висловлювання учнів.

Обсяг письмового твору, складеного учнем, орієнтовно визначається так:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість сторінок	Клас	Кількість сторінок
5	0,5-1,0	5	0,5-0,75
6	1,0-1,5	6	0,75-1,25
7	1,5-2,0	7	1,25-1,75
8	2,0-2,5	8	1,75-2,0
9	2,5-3,0	9	2,0-2,5
10	3,0-3,5	10	2,5-3,0
11	3,0-3,5	11	3,0-3,5

4. Оцінювання.

У монологічному висловлюванні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлювання (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За письмове мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Критерії оцінювання усного/ письмового монологічного висловлювання

Для шкіл і класів з українською мовою навчання

Оцінка	Зміст виконаної роботи	Грамотність Орфографія і пунктуація	Грамотність Лексична, граматична, стилістична
«5»	<p>Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, зіставляє її з думкою автора або однокласників, певним чином аргументує різні погляди на проблему.</p> <p>Зміст роботи повністю відповідає темі. Фактичні помилки відсутні. Зміст викладається послідовно (за сформульованим планом або без нього). Робота відзначається багатством словникового запасу, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною правильністю та різноманітністю, розмаїттям використаних морфологічних категорій і синтаксичних конструкцій (з урахуванням обсягу вивчених граматичних відомостей та відомостей із стилістики). Досягнута стильова єдність і виразність тексту.</p> <p><i>За одним із критеріїв може бути допущено недолік.</i></p>	1	3
«4»	<p>Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), логічно викладений текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює основну думку, добирає лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення). Зміст роботи в основному відповідає темі, достовірний, однак припускається наявність окремих недоліків (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності викладу матеріалу, основна думка не аргументується тощо.</p>	1+1 негруба; 2; 3; 4	4–6
«3»	<p>За обсягом висловлювання наближається до норми, у цілому є завершеним; тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою й поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу – не використано авторську лексику).</p>	5– 10	7– 8
«2»	<p>Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання, за обсягом робота складає менше половини від норми; лексика і граматична будова збіднені, характеризуються одноманітністю.</p>	11– 14	9 – 10
«1»	<p>Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна.</p>	15 і більше	10 і більше

Для шкіл і класів з російською мовою навчання

Оцінка	Зміст виконаної роботи	Грамотність Орфографія і пунктуація	Грамотність Лексична, граматична, стилістична
«5»	<p>Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, урахує комунікативне завдання, висловлює власну думку, зіставляє її з думкою автора або однокласників, певним чином аргументує різні погляди на проблему.</p> <p>Зміст роботи повністю відповідає темі. Фактичні помилки відсутні. Зміст викладається послідовно (за сформульованим планом або без нього). Робота відзначається багатством словникового запасу, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною правильністю та різноманітністю, розмаїттям використаних морфологічних категорій і синтаксичних конструкцій (з урахуванням обсягу вивчених граматичних відомостей та відомостей із стилістики). Досягнута стильова єдність і виразність тексту.</p> <p>За одним із критеріїв може бути допущено недолік.</p>	1 + 1 негруба	3
«4»	<p>Учень самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), логічно викладений текст, урахує комунікативне завдання, висловлює основну думку, добирає лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення). Зміст роботи в основному відповідає темі, достовірний, однак припускається наявність окремих недоліків (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності викладу матеріалу, основна думка не аргументується тощо.</p>	2 – 6	4 – 7
«3»	<p>За обсягом висловлювання наближається до норми, у цілому є завершеним, тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою й поверховістю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу – не використано авторську лексику).</p>	7 – 12	8 – 9
«2»	<p>Учень будує лише окремі фрагменти висловлювання, за обсягом робота складає менше половини від норми; лексика та граматична будова збіднені, характеризуються одноманітністю.</p>	13– 16	10 – 11
«1»	<p>Учень будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна.</p>	17 і більше	11 і більше

*Окрім того, оцінюючи усне висловлювання, урахувають наявність відхилень від орфоепічних норм, правильність інтонуювання речень; у письмових висловлюваннях – наявність: 1) орфографічних та пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без диференціації (перша позиція); 2) лексичних, граматичних, стилістичних (друга позиція). Загальну оцінку за мовне оформлення виводять таким чином: до бала за орфографію та пунктуацію додають бал, якого заслуговує робота за кількістю лексичних, граматичних і

стилістичних помилок; одержана сума ділиться на два.

Під час виведення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу чи твору, додається кількість балів за мовне оформлення, і їхня сума ділиться на два. При цьому, якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється в бік більшого числа.

III. ЧИТАННЯ

Читання вголос

Перевірка читання вголос здійснюється індивідуально в 5-9 класах: учитель дає учневі текст, опрацьований на попередніх уроках, деякий час на підготовку і пропонує прочитати цей текст перед класом.

Матеріалом для контрольного завдання є знайомий учневі текст, дібраний відповідно до вимог програми для кожного класу; текст добирається з таким розрахунком, щоб час його озвучення (за нормативною швидкістю) окремим учнем дорівнював 1-2 хвилинам (для читання слід пропонувати невеликі тексти зазначених у програмі стилів, типів і жанрів мовлення, відносно завершені уривки творів або порівняно великий текст, розділений на частини, які читаються кількома учнями послідовно).

Одиниця контролю: озвучений учнем текст (швидкість читання у звичайному для усного мовлення темпі – 80-120 слів за хвилину).

При читанні вголос перевіряється здатність учня:

- а) демонструвати певний рівень розуміння прочитаного;
- б) виявляти вміння читати із достатньою швидкістю, плавно, з гарною дикцією, відповідно до орфоепічних та інтонаційних норм;
- в) виражати за допомогою темпу, тембру, гучності читання особливості змісту, стилю тексту, авторський задум;
- г) пристосовувати читання до особливостей слухачів (ступеня підготовки, зацікавленості темою тощо).

Вимоги до оцінювання

<i>Оцінка</i>	<i>Характеристика читання</i>
1	Учень читає дуже повільно, не зв'язуючи слова між собою інтонаційно, відділяючи одне речення від іншого, припускається значної кількості помилок на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання у кілька разів нижча від норми. Структурує текст і речення, читає та вимовляє слова, інтонує речення із значною кількістю помилок.
2	Учень читає дуже повільно, не завжди відділяючи одне речення від іншого; робить помилки на заміну, перестановку, пропуск (складів, слів); вимовляє в багатьох випадках слова відповідно до їх написання, а не до норм вимови; швидкість читання становить приблизно третину від норми.
3	Учень читає зі швидкістю, нижчою за норму. В основному правильно інтонує речення, але припускає помилки, поділяючи текст на смислові частини, при логічному наголошуванні слів, інтонуванні речень тощо. Школяр читає не досить плавно і виразно, у його мовленні наявні орфоепічні помилки.
4	Учень читає швидко, плавно, в основному правильно інтонує речення і поділяючи їх на смислові відрізки, додержується логічних наголосів, але не завжди пристосовується до особливостей слухацької аудиторії; темп, тембр, гучність читання не пов'язані з певним комунікативним завданням. Учень припускається певних недоліків (у вираженні авторського задуму, виконанні комунікативного завдання, дотриманні норм орфоепії, порушенні дикції).
5	Учень читає виразно, плавно, швидко, з гарною дикцією (логічне наголошування

<p>слів, мелодика речень різної синтаксичної будови). Школяр правильно інтонує речення й поділяє їх на смислові відрізки; належним чином відтворює авторський задум, емоційне забарвлення, стильові характеристики тексту. Під час читання він може припуститися окремих орфоепічних помилок.</p>

Контрольна перевірка читання вголос у 10-11 класах не здійснюється!

Читання мовчки

1. Перевіряється здатність учнів:

а) читати незнайомий текст із належною швидкістю, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитання:

- фактичний зміст;
- причинно-наслідкові зв'язки;
- тему і основну думку;
- виражально-зображувальні засоби прочитаного твору;

б) давати оцінку прочитаному.

Перевірка вміння читати мовчки здійснюється фронтально за одним із варіантів.

Варіант перший: учні читають незнайомий текст від початку до кінця (при цьому фіксується час, витрачений кожним учнем на читання з метою визначення швидкості). Потім учитель пропонує серію запитань. Школярі повинні вислухати кожне запитання, варіанти відповідей на нього, вибрати один із них і записати лише його номер поряд із номером запитання.

Варіант другий: учні одержують віддруковані запитання та варіанти відповідей на них і відзначають «галочкою» правильний, на їхню думку, варіант.

У 5 класі (з українською мовою навчання) та 5-6 класах (з російською мовою навчання) учням пропонують 6 запитань за текстом з чотирма варіантами відповідей, у (6)7-11 класах – 12 запитань з чотирма варіантами відповідей.

Запитання мають торкатися фактичного змісту тексту, його причинно-наслідкових зв'язків, окремих мовних особливостей (переносне значення слова, виражальні засоби мови тощо), відображених у тексті образів (якщо є), висловлення оцінки прочитаного.

2. Матеріал для контрольного завдання: незнайомі учням тексти різних стилів, типів, жанрів мовлення, що включають монологічне та діалогічне мовлення (відповідно до вимог чинних програм для кожного класу).

Текст добирається таким чином, щоб учні, які мають порівняно високу швидкість читання, витрачали на нього не менше 1-2 хвилини часу і були нормально завантажені роботою.

Обсяг текстів:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання			Для шкіл і класів з російською мовою навчання		
Клас	Обсяг тексту для читання мовчки (кількість слів)		Клас	Обсяг тексту для читання мовчки (кількість слів)	
	художнього стилю	інших стилів		художнього стилю	інших стилів
5	360-450	300-360	5	350-400	290-360
6	450-540	360-420	6	440-530	350-410
7	540-630	420-480	7	530-625	410-475
8	630-720	480-540	8	625-720	475-540
9	720-810	540-600	9	720-810	540-600
10	810-900	600-660	10	810-900	600-660
11	900-990	660-720	11	900-990	660-720

3. Одиниця контролю: відповіді учнів на запитання тестового і творчого характеру, складені за текстом, що запропонований для читання, та швидкість читання.

Швидкість читання мовчки по класах оцінюється із урахуванням таких норм:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)	Клас	Швидкість читання мовчки (слів за хвилину)
5	100-150	5	90-140
6	110-180	6	100-170
7	120-210	7	110-200
8	130-240	8	120-230
9	140-270	9	130-260
10	150-300	10	150-300
11	160-330	11	160-330

4. Оцінювання.

Якість читання мовчки перевіряється таким чином: згідно з таблицею «Швидкість читання мовчки (кількість слів за хвилину)» учні відповідної паралелі повинні виконати завдання репродуктивного характеру:

(12 завдань по 1б. = 12 б. – орієнтовно 12 хв.).

Оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

IV. ОЦІНЮВАННЯ МОВНИХ ЗНАТЬ І ВМІНЬ

Видами оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови є *поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація.*

Поточне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учнів щодо оволодіння змістом предмета, уміннями та навичками відповідно до вимог навчальної програми.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі поурочного вивчення теми. Його основними завданнями є: встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок. Формами поточного оцінювання є індивідуальне, групове і фронтальне опитування; виконання учнями різних видів письмових робіт; взаємоконтроль учнів у парах і групах; самоконтроль тощо.

Для контрольної перевірки мовних знань і вмінь використовуються завдання тестового характеру, складені на матеріалі слова, сполучення слів, речення, груп пов'язаних між собою речень. Одиницею контролю вважаються вибрані учнями правильні варіанти виконання завдань тестового характеру та самостійно дібрані приклади.

Оцінювання здійснюється таким чином, щоб за зазначену вище роботу учень міг одержати від 1 бала (за сумлінну роботу, яка не дала задовільного результату) до 12 балів (за бездоганно виконану роботу).

Отже, оцінка «5» виставляється за бездоганно виконану роботу (12 набраних балів), а також за наявності 10-11 набраних балів, «4» – за наявності 7-9 набраних балів, «3» – за наявності 4-6 набраних балів, «2» – за наявності 2-3 набраних балів, «1» – за наявності 1 набраного бала чи в разі відсутності правильної відповіді.

V. ОЦІНЮВАННЯ ПРАВОПИСНИХ (орфографічних і пунктуаційних) УМІНЬ УЧНІВ

Основною формою перевірки орфографічної та пунктуаційної грамотності є контрольний текстовий *диктант*. Матеріалом є текст, доступний для учнів певного класу. Перевірка здійснюється фронтально за традиційною методикою.

Обсяг диктанту за класами:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Клас	Кількість слів у тексті	Клас	Кількість слів у тексті
5	90-100	5	80-90
6	100-110	6	90-100
7	110-120	7	105-115
8	120-140	8	115-135
9	140-160	9	140-160
10	170-180	10	170-180
11	180-190	11	180-190

Примітка. При визначенні кількості слів у диктанті враховують як самостійні, так і службові слова.

Для контрольних диктантів використовуються тексти, у яких кожне з опрацьованих протягом семестру правил орфографії та/чи пунктуації були представлені 3-5 прикладами. Текст записується учнем з голосу вчителя.

Диктант оцінюється однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково; виправляються, але не враховуються такі орфографічні і пунктуаційні помилки:
- на правила, які не включені до шкільної програми; 2) на ще не вивчені правила; 3) у словах з написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилася спеціальна робота; 4) у передачі так званої авторської пунктуації.
- повторювані помилки (помилка у тому ж слові, яке повторюється у диктанті кілька разів), вважаються однією помилкою; однотипні помилки (на одне й те ж правило), але у різних словах вважаються різними помилками;
- розрізняють грубі й негрубі помилки; зокрема, до *негрубих* належать такі: 1) у винятках з усіх правил; 2) у написанні великої букви в складних власних найменуваннях; 3) у випадках написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників з прийменниками; 4) у випадках, коли замість одного знака поставлений інший; 5) у випадках, що вимагають розрізнення *не і ні* (у сполученнях *не хто інший, як...; не що інше, як...; ніхто інший не...; ніщо інше не...*); 6) у пропуску одного із сполучуваних розділових знаків або в порушенні їх послідовності; 7) у заміні українських букв російськими;
- п'ять виправлень (неправильне написання на правильне) прирівнюються до однієї помилки.

Нормативи оцінювання:

Для шкіл і класів з українською мовою навчання		Для шкіл і класів з російською мовою навчання	
Оцінка	Кількість припустимих помилок	Оцінка	Кількість припустимих помилок
«1»	15 і більше	«1»	17 і більше
«2»	11-14	«2»	13-16
«3»	5-10	«3»	7-12
«4»	1+1 негруба; 2; 3; 4	«4»	2-6
«5»	0-1	«5»	0; 1+1 негруба

Оцінювання усних відповідей учнів з української мови

Усне опитування є одним з основних способів перевірки знань, умінь і навичок учнів з української мови. При оцінюванні відповіді учня потрібно керуватися такими критеріями:

- 1) повнота і логіка викладу матеріалу;
- 2) ступінь усвідомленості, розуміння вивченого, зв'язок теорії з практикою;
- 3) правильність мовленнєвого оформлення.

Відповідь учня має бути зв'язним, логічно послідовним повідомленням з певної теми, виявляти його вміння застосовувати визначення, правила до конкретних випадків.

Оцінка «5» ставиться, якщо учень:

- ґрунтовно й повно викладає науково-теоретичний вивчений матеріал;
- виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці;
- наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно дібрані;
- конструктивно вміє відповідати на запитання, креативно підходить до вирішення поставлених навчальних завдань;
- викладає матеріал послідовно й правильно згідно з нормами сучасної літературної мови.

Оцінка «4» ставиться, якщо учень:

- дає відповідь, що задовольняє ті ж вимоги, що й оцінка «5», але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження вчителя;
- припускається поодиноким недоліків у послідовності викладу матеріалу й мовленнєвому оформленні;
- наводить приклади в основному за підручником, не виявляє достатньої креативності;
- конструктивно і творчо підходить до вирішення поставлених навчальних завдань, але допускає неточності;
- викладає матеріал послідовно й правильно згідно з нормами сучасної літературної мови, але при цьому допускає незначні помилки.

Оцінка «3» ставиться, якщо учень:

- виявляє знання і розуміння основних положень з теми;
- викладає матеріал не досить повно, уривчасто;
- при формулюванні правил допускає помилки;
- не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів;
- викладає матеріал непослідовно і допускає помилки в мовленнєвому оформленні.

Оцінка «2» ставиться, якщо учень:

- виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу відповідного розділу;
- допускає у формулюванні правил помилки, що спотворюють їх зміст, непослідовно і невпевнено викладає матеріал;
- не показує логічного зв'язку теоретичного матеріалу з практичним;
- має обмежений словниковий запас.

Оцінка «1» ставиться, якщо учень:

- виявляє дуже слабе або повне незнання чи нерозуміння навчального матеріалу;
- неспроможний підтримувати діалог навіть за наявності зразка, відповідає на запитання словами «так» чи «ні» або аналогічними уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру;
- має обмежений словниковий запас.

Кількість обов'язкових контрольних робіт з української мови*

Контрольна перевірка здійснюється фронтально та індивідуально.

Фронтально оцінюються: аудіювання, читання мовчки, диктант, письмовий переказ та письмовий твір, мовні знання і вміння. *Індивідуально* оцінюються: говоріння (діалог; усний переказ, усний твір) і читання вголос.

Перевірка мовних знань та вмінь здійснюється за допомогою завдань тестового характеру (на їх виконання відводиться 15-20 хвилин уроку) залежно від характеру виучуваного матеріалу. Решта часу контрольного уроку може бути використана на виконання завдань з аудіювання, читання мовчки.

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольної (тестової) роботи з мовної теми. Оцінку за півріччя виставляють на основі тематичного оцінювання.

Оцінювання говоріння, читання вголос здійснюється індивідуально шляхом поступового накопичення оцінок для того, щоб кожний учень (учениця) одержав(ла) мінімум одну оцінку за виконання завдань на побудову діалогу, усного переказу та усного

твору. Для цих видів робіт не відводиться окремих уроків, а оцінки виводяться один раз на рік і виставляються в колонки без дати.

Форми контролю	КЛАСИ / ЧВЕРТІ																											
	5				6				7				8				9				10				11			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Перевірка мовної теми: тестування	1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1	
диктант		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1		1
Аудіювання	1				1				1				1				1				1				1			
Говоріння: діалог		1				1				1				1				1				1				1		
переказ			1				1				1				1				1				1				1	
твір				1				1				1				1				1				1				1
Читання: мовчки			1				1				1				1				1				1				1	
вголос				1				1				1				1				1	-	-	-	-	-	-	-	-
Письмо: переказ			1				1				1				1				1				1				1	
твір	-	-	-	-	-	-	-	1			1				1				1				1				1	

*У таблиці подано мінімальну кількість обов'язкових контрольних робіт. У разі потреби учитель має право збільшувати кількість контрольних робіт. Педагог має право при плануванні самостійно розподіляти послідовність проведення тієї чи іншої форми контролю, т.т. спланувати, наприклад, проведення диктанту в п'ятому класі не в другій та четвертій чвертях, як подається в таблиці, а в першій та третій (головне, щоб 1 раз на півріччя).

Кількість обов'язкових контрольних робіт з української мови (для профільних 10-11 класів, профіль – українська філологія)

Форми контролю	Класи							
	10				11			
	1	2	3	4	1	2	3	4
Перевірка мовної теми: тестування	1	1	1	1	1	1	1	1
диктант		1		1		1		1
Аудіювання	1		1		1		1	
Говоріння: діалог	1				1			
переказ			1				1	
твір		1				1		
Читання: мовчки		1				1		
вголос				1				1
Письмо: переказ		1		1		1		1
твір	1		1		1		1	

10 КЛАС

(35 год., 1 год. на тиждень)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (15 год.)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
<p>Відомості про мовлення</p> <p>Основні поняття мовлення і спілкування. Види мовленнєвої діяльності, їх взаємозв'язок. Вимоги до культури мовлення: змістовність, ічна послідовність, багатство мовних засобів, виразність, точність, доречність, вільність. Шляхи підвищення особистої культури мовлення.</p> <p>Конспект. Анотація. Відгук. Бібліографія.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none">• будує висловлювання з урахуванням здобутих знань, дотримується вимог до культури мовлення; систематично працює над підвищенням особистої культури мовлення;
<p>Аудіювання</p> <p>Слухання–розуміння текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення, природного українського мовлення, фоно-, аудіо-, відеозаписів із застосуванням різних видів аудіювання.</p> <p>Визначення на слух слів і словосполучень, які є “несправжніми друзями перекладача”.</p> <p>Складання плану висловлювання за кількома прослуханими фрагментами тексту.</p> <p>Цільове аудіювання із визначеним завданням (скласти тези, конспект, зробити тематичні виписки).</p> <p>Прослуховування фоно-, аудіо-, відеозаписів з метою підготовки до дискусії на морально-етичну тему із довільним виписуванням окремих думок, цитат, тез, ключових слів.</p>	<ul style="list-style-type: none">• адекватно сприймає усне мовлення в будь-якому пред'явленні; користується різними видами аудіювання;• виділяє на слух найбільш важливу й актуальну інформацію; визначає предмет обговорення й основну тезу в чужому мовленні;• ставить різнотипні проблемні запитання за змістом прослуханого; користується різними способами засвоєння почутого;• визначає жанр усного мовлення та співвідносні з ним елементи композиції; аналізує й оцінює композицію і мовне оформлення чужого мовлення;• складає план, тези і конспект прослуханої лекції, доповіді з реконструкцією основних її положень;• розуміє зміст кінофільмів;• помічає і виправляє помилки в усному мовленні;
<p>Читання</p> <p><i>Читання</i> текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення із застосуванням засвоєних стратегій читання.</p> <p>Еквівалентна заміна (вибір з-поміж кількох анотацій тієї, яка</p>	<ul style="list-style-type: none">• адекватно сприймає писемне мовлення; користується різними стратегіями читання відповідно до визначених вимог;• виділяє найбільш важливу й актуальну інформацію в прочитаному, користується різними способами її засвоєння;

¹ Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

<p>найповніше передає зміст тексту).</p> <p>Розуміння фактичного змісту (формулювання порушених/висвітлених у тексті проблем; відповіді на проблемні запитання за змістом; підготовка анотації).</p> <p>Розвиток умінь інтерпретувати прочитане (визначення ступеня повноти висвітлення автором порушеної в тексті проблеми).</p> <p>Визначення пізнавальної цінності прочитаного (складання анотації до тексту із розкриттям його інформативної цінності).</p> <p>Аналіз використаних автором мовних засобів.</p> <p>Відгук про книжку.</p> <p>Складання бібліографії.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • складає план прочитаного, тези, конспект, анотацію, робить тематичні виписки; • аналізує й оцінює композицію і мовне оформлення тексту; • пише відгук про книжку; • складає бібліографію; • знаходить і усуває недоліки в побудові та мовному оформленні тексту;
<p>Говоріння</p> <p><i>Діалог.</i> Ведення діалогу відповідно до запропонованої ситуації із самостійним визначенням його теми і змісту.</p> <p>Компонування розроблених мікродіалогів у цілісний тривалий діалог.</p> <p>Складання діалогів для спілкування в умовах ведення дискусії.</p> <p>Розгорнута <i>відповідь на запитання</i> з попереднім переглядом текстових матеріалів.</p> <p>Складання зверненого монологічного висловлювання для заданої ситуації спілкування.</p> <p><i>Виступ</i> на зборах, семінарах (підготовлений і непідготовлений)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • коректно й ефективно веде діалог у діапазоні соціокультурної проблематики, використовуючи відповідні мовні засоби і контролюючи мовний аспект спілкування; ініціює, підтримує розмову і реагує на репліки співрозмовника в різних ситуаціях спілкування: виявляє обізнаність/необізнаність із певної проблеми; висловлює припущення щодо імовірності (малоймовірності, неможливості) чогось; висловлює невдоволення діями співрозмовника, спростовує його твердження, виявляє підтримку і т. ін.; пристосовується до зміни напряму розмови; • висловлюється майже спонтанно, створює монологічні висловлювання різних стилів, типів і жанрів мовлення з урахуванням ситуації спілкування; доречно й контрольовано використовує засвоєні мовні засоби; коректує усне мовлення відповідно до реакції слухача;
<p>Письмо</p> <p>Конспектування висловлювань, що сприймаються на слух.</p> <p><i>Тематичні виписки, тези, конспект</i> прочитаного (художнього твору, публіцистичної та науково-популярної статей).</p> <p><i>Перекази</i> із творчим завданням (висловлення власного ставлення до подій, героїв, їхніх вчинків тощо).</p> <p><i>Твори</i> на морально-етичну тему.</p> <p><i>Нарис</i> на основі життєвих вражень.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • відтворює на письмі готові тексти, ускладнені творчим завданням; • складає тези, конспект, робить тематичні виписки на основі виділення найважливішої, значущої інформації із дотриманням вимог до цього виду робіт; • пише твори вказаних у програмі видів відповідно до прийнятих вимог (добре структуровані, з чітким, точним і зв'язним викладом думок, розгорнутою аргументацією, відповідними прикладами і виділенням значущих думок, визначенням шляхів і способів розв'язання проблеми, логічним висновком та належним мовним оформленням);

<p>Виступ на зборах, семінарах (підготовлений).</p> <p>Відгук про твір мистецтва (картину, скульптуру, архітектурну споруду та ін.).</p> <p>Редагування текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення.</p> <p>Бібліографія. Анотація.</p> <p>Ділові папери</p> <p>Доручення. Офіційний лист. Вітальний адрес.</p> <p>Переклад</p> <p>Переклад текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення.</p> <p>Переказ-переклад.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • удосконалює написане; • складає бібліографію, анотацію; • оформляє належним чином ділові папери вказаних у програмі видів; • перекладає з російської мови тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення; здійснює переказ-переклад.
---	--

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (20 год.)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
<p>КУЛЬТУРА МОВИ І СТИЛІСТИКА</p> <p>ВСТУП (1 год.)</p> <p>Роль мови у формуванні особистості. Культура мовлення – важлива складова загальної культури людини; її соціальне й національне значення. Відповідність нормам літературної мови як одна з основних вимог до культури мовлення.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розкриває роль мови у формуванні особистості; обґрунтовує необхідність додержання культури мовлення як показника загальної культури й рівня інтелектуального розвитку кожної окремої людини і нації в цілому; характеризує основні вимоги до мовлення;
<p>ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ (19 год.)</p> <p>Норми української літературної мови (орфоепічні, лексичні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні, орфографічні, пунктуаційні) (поглиблене повторення й систематизація).</p> <p>ОРФОЕПІЧНІ НОРМИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Вимова ненаголошених голосних; вимова приголосних та їх сполучень; вимова звуків у словах іншомовного походження; правильне наголошування слів.</i> <p>Орфоепічні словники. Стилістичні засоби фонетики.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • дотримується орфоепічних норм в усному мовленні та під час читання; • вільно користується орфоепічним словником; помічає і виправляє орфоепічні помилки; • визначає і комунікативно доцільно використовує стилістичні можливості вивчених мовних одиниць в усному мовленні;
<p>МОРФОЛОГІЧНІ НОРМИ</p> <p>Рід і число іменників.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Запобігання помилкам у визначенні роду окремих іменників.</i> <p>Кличний відмінок.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • правильно вживає частини мови в усному і писемному мовленні, в т. ч. для зв'язку речень у тексті; визначає і комунікативно доцільно використовує стилістичні можливості засвоєних

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Правильне вживання відмінкових закінчень іменників, іменників у кличному відмінку при звертанні.</i> Синоніміка деяких відмінкових конструкцій. Ступені порівняння прикметників. • <i>Запобігання помилкам у використанні форм вищого і найвищого ступенів.</i> Прикметники твердої і м'якої груп, їх відмінювання. Числівники кількісні й порядкові. • <i>Правильне вживання відмінкових форм іменників при кількісних числівниках; правильне вживання числівників для позначення дат, часу.</i> Відмінювання займенників. • <i>Вживання займенників для зв'язку речень у тексті.</i> Неозначена форма дієслова. • <i>Використання у мовленні дієслів-синонімів.</i> Доконаний і недоконаний види дієслова. • <i>Вживання дієслівних словосполучень, в яких трапляються помилки у формі залежного слова.</i> Часи дієслова. • <i>Правильне наголошування дієслів минулого часу.</i> Способи дієслів. • <i>Вживання одних способів дієслів замість інших.</i> Безособові дієслова. Відмінювання дієприкметників. Дієприкметниковий зворот. • <i>Правильна побудова речень із дієприкметниковими зворотами.</i> Активні і пасивні дієприкметники, їх творення. Безособові дієслівні форми на -но, -то. • <i>Вживання безособових дієслівних форм на -но, -то.</i> Дієприслівниковий зворот. Дієприслівники недоконаного і доконаного виду, їх творення. • <i>Складні випадки вживання дієприслівників доконаного і недоконаного виду. Правильне використання дієприслівників у побудові речень.</i> Ступені порівняння прислівників. • <i>Використання прислівників як засобу зв'язку речень у тексті, а також для увиразнення мовлення.</i> Службові частини мови. • <i>Правильне вживання службових частин мови.</i> 	<p>мовних одиниць у мовленні, вживає різні частини мови для вираження синонімічних значень;</p>
---	---

<p>Стилістичні засоби морфології і словотвору.</p>	
<p>СИНТАКСИЧНІ НОРМИ Словосполучення.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Практичне засвоєння словосполучень, в яких трапляються помилки у формі залежного слова; використання у мовленні синонімічних словосполучень.</i> <p>Речення. Підмет і присудок як головні члени речення.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Правильне вживання форм присудка при підметі, вираженому словосполученням.</i> <p>Синонімія форм присудка. Означення, додаток і обставина як другорядні члени речення.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Обставини часу як засіб зв'язку речень в описових і розповідних текстах, їх синоніміка.</i> <p>Стилістична роль означень і порівняльних зворотів у художньому мовленні. Стилістичне значення порядку слів. Синонімія двоскладних і односкладних речень.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Вживання неповних речень у діалозі.</i> <p>Вставні слова (словосполучення, речення).</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Синоніміка вставних слів і речень. Використання вставних слів як засобу зв'язку речень у тексті.</i> <p>Пряма і непряма мова. Діалог.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Синоніміка різних способів передачі прямої мови.</i> <p>Складне речення.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Синоніміка простих і складних речень, складних речень зі сполучниками і безсполучникових.</i> <p>Паралельні синтаксичні конструкції з дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами і підрядними реченнями. Особливості синтаксису розмовного мовлення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • синтаксично правильно будує висловлювання в усній і письмовій формах; використовує синтаксичні конструкції для вираження різних смислових відношень; висловлює той самий зміст за допомогою різних синтаксичних засобів; враховує у мовленні стилістичне забарвлення синтаксичних засобів; корегує власне і чуже мовлення з погляду дотримання синтаксичних норм;
<p>ПРАВОПИСНІ НОРМИ Найскладніші орфограми. Основні пунктограми у простому й складному реченні, при прямій мові і діалозі.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • пише відповідно до вивчених орфографічних і пунктуаційних правил; обґрунтовує написання; користується орфографічними словниками і довідниками з правопису, синтаксису і пунктуації.
<p>Міжпредметні зв'язки Анафора, епіфора, асонанс, алітерація, рима. Правильне і комунікативно доцільне вживання частин мови, синтаксичних конструкцій та використання їх стилістичних можливостей у художніх творах (література).</p>	

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

<i>Проблематика</i>
Самобутність української мови, її багатство і краса.
Матеріальне і духовне. Загальнолюдські духовні цінності.
Освіта. Наука. Література. Мистецтво. Культура. Будівництво й архітектура.
“Як знаходити друзів і впливати на людей”. Дейл Карнегі.
Зовнішня і внутрішня краса людини. Взаємини між юнаком і дівчиною. Дівоча гідність.
Культура молодіжного дозвілля.
Шляхи до життєвої гармонії.
Подорожі. Враження.
Народні традиції і звичаї, поетичність свят і обрядів.

Учень:

- встановлює і підтримує тривалі формальні й неформальні стосунки з носіями мови в усіх сферах приватного і суспільного життя; ефективно користується мовою для реалізації соціальних цілей;
- усвідомлює спільне й відмінне між українською та російською культурами, розпізнає характерні риси української культури, опановує засоби користування нею;
- вчиться визначати і використовувати різні стратегії для контакту з представниками іншої культури;
- вчиться долати міжкультурні непорозуміння і конфліктні ситуації.

ДІЯЛЬНІСНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Учень:

- самостійно планує свою навчальну і самоосвітню діяльність, застосовує раціональні способи її здійснення; користується всіма засвоєними формами контролю й оцінки;
- бере активну участь у колективній пізнавальній діяльності, вчиться керувати навчальною роботою групи в класі;
- удосконалює методику здобуття інформації; здійснює обмін, перевірку та підтвердження накопиченої інформації; узагальнює інформацію з кількох джерел;
- встановлює міжпредметні зв'язки на основі теоретичних знань; користується різними прийомами аналізу і синтезу, застосовує їх до матеріалу міжпредметного характеру;
- опановує довідково-бібліографічну інформацію масової бібліотеки; вдосконалює навички роботи з довідковим апаратом; самостійно добирає необхідні матеріали з певної проблеми; систематично використовує у навчальній роботі науково-популярну літературу, періодику, матеріали радіо- і телепередач.

11 КЛАС

(35 год., 1 год. на тиждень)

МОВЛЕННЄВА І МОВНА ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ (15 + 20 = 35 год.)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
<p>Відомості про мовлення і красномовство Функціонування мови і сфери спілкування (особиста, публічна, освітня, професійна). Риторика як наука, її предмет і завдання. Загальна характеристика розділів риторики (етапів ораторської діяльності). Поняття про стратегію оратора (мета промови, аналіз аудиторії, вибір теми). Особливості будови і мовного оформлення усних і письмових творів вказаних у програмі видів.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none">• використовує здобуті знання під час спілкування, при побудові і вдосконаленні зв'язних висловлювань;• знає предмет і завдання риторики;• вибирає тему виступу, визначає його мету, жанр з урахуванням особливостей аудиторії;
<p>Аудіювання Аудіювання текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення, природного мовлення носіїв мови із застосуванням різних видів аудіювання. Аудіювання зразків ораторського мистецтва. Цільове аудіювання з певною метою (одержати необхідну інформацію для підготовки повідомлення, виступу під час дискусії, монологічного висловлювання до заданої ситуації спілкування). Синхронний переклад озвученого тексту.</p>	<ul style="list-style-type: none">• уважно слухає;• розуміє всі види усного мовлення, яке звучить з природною швидкістю; розрізняє види і жанри публічних виступів; аналізує чуже мовлення щодо його структури, змісту і мовного оформлення; помічає і виправляє недоліки; виділяє, критично оцінює й інтерпретує інформацію, користується різними способами її засвоєння і використання;
<p>Читання Читання текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення із застосуванням різних видів і стратегій читання. Читання зразків ораторського мистецтва. Читання тексту промови та її фрагментів. Визначення пізнавальної цінності прочитаного (порівняння інформації з двох-трьох джерел щодо розходження у трактуванні певної проблеми). Встановлення смислового зв'язку між окремими фактами тексту (зображення основних положень тексту у вигляді схеми). Підтвердження викладеної в тексті точки зору власними прикладами.</p>	<ul style="list-style-type: none">• читає за визначеними нормами тексти будь-якої складності (крім вузькоспеціальних), користуючись різними видами і стратегіями читання; пристосовує читання до особливостей слухацької аудиторії (ступеня підготовки, зацікавленості темою тощо); знаходить необхідну інформацію (в тому числі спеціальну в текстах професійного спрямування); критично оцінює та інтерпретує її, користується різними способами засвоєння і використання; самостійно працює з літературою та періодикою;

<p>Стилістичний аналіз і стилістичне редагування тексту.</p>	
<p>Говоріння Діалог. Діалог публічний відповідно до запропонованої ситуації спілкування. Діалог-полеміка. Діалог-дискусія. Складання і розігрування діалогів до ситуації спілкування в умовах полілогу (дискусії). Складання переліку питань та обговорення їх зі співрозмовником. Аргументовані відповіді на запитання під час дискусії, виголошення публічної промови. Трансформація тексту відповідно до пропонованих обставин (зміни співрозмовника, комунікативної мети, змісту тощо). Спростування хибних тверджень. Наведення аргументів (контраргументів) щодо спірних тверджень. Стислий і докладний переказ прослуханого монологічного висловлювання від імені оратора. Переказ із творчим завданням. Розгорнуте повідомлення в науковому, публіцистичному стилях за попередньо складеними тезами, конспектом. Висловлювання з певної теми із використанням текстових матеріалів та мережі Інтернет, звернене до різних адресатів у різних ситуаціях спілкування. Виступ публіцистичного характеру з використанням прийомів риторичної майстерності. Бесіда, усне розгорнуте повідомлення в заданій ситуації спілкування за попередньо складеними тезами. Дискусія з обстоюванням альтернативних точок зору. Виступ під час бесіди, дискусії, диспуту, полеміки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • бере участь у діалозі полемічного і дискусійного характеру, висловлює власну думку, аналізує різні погляди на предмет обговорення, обстоює свою позицію, адекватно реагує на аргументацію інших; • переказує тексти, ускладнені творчим завданням; створює діалогічні й монологічні висловлювання з урахуванням ситуації спілкування; дотримується загальноприйнятих мовних, етичних та етикетних норм і правил; пристосовується до зміни напрямку, стилю та акцентів у розмові; коректує своє мовлення, враховуючи реакцію співрозмовника;
<p>Письмо Переказ із творчим завданням. План-конспект виступу за темою (змістом) тексту або з висвітленої у ньому проблеми. Тези, конспект, докладний запис публічного виступу з використанням різних джерел інформації (у тому числі електронних). Пропозиції щодо вирішення проблеми. Перелік запитань до дискусії.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • письмово переказує тексти (в т. ч. ускладнені творчим завданням); • складає план-конспект, тези, конспект виступу з використанням кількох джерел (у тому числі електронних); • застосовує різні способи запису матеріалу для підготовки до виступу; складає простий і складний план виступу; будує різні за композицією висловлювання; добирає аргументи; використовує різні способи розкриття

<p>Цільові тематичні (проблемні) повідомлення для дискусії з використанням текстів, довідково-інформаційних матеріалів, мережі Інтернет.</p> <p>Виступ під час дискусії (підготовлений).</p> <p>Трансформація тексту одного стилю в інший.</p> <p>Конструювання текстів різних стилів і жанрів мовлення.</p> <p>Твори на суспільну та морально-етичну теми.</p> <p>Стаття (проблемна).</p> <p>Редагування.</p> <p>Ділові папери</p> <p>Звіт про виконану роботу.</p> <p>Протокол (складний). Витяг із протоколу. Резюме.</p> <p>Переклад</p> <p>Переклад текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення (у т. ч. без попереднього прочитання).</p> <p>З'ясування причин трансформації тексту оригіналу при перекладі.</p> <p>Диктант-переклад.</p> <p>Переказ-переклад.</p> <p>Синхронний переклад.</p>	<p>теми і прийоми доведення;</p> <ul style="list-style-type: none"> • формулює пропозиції щодо вирішення певних проблем; • складає запитання до дискусії; • самостійно створює чітко структуровані зв'язні тексти; <p>аналізує, висловлює власну думку про певну подію, ситуацію; дотримується вимог до писемного мовлення;</p> <ul style="list-style-type: none"> • оформлює ділові папери вказаних у програмі видів відповідно до прийнятих вимог; • удосконалює написане; • перекладає тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення; здійснює переклад текстів із голосу, синхронний переклад;
<p>КУЛЬТУРА МОВИ І СТИЛІСТИКА. ЕЛЕМЕНТИ ПРАКТИЧНОЇ РИТОРИКИ</p> <p>ВСТУП</p> <p>Роль мови у самовираженні й самореалізації особистості.</p> <p>Основні вимоги до мовлення.</p> <p>Науковий, художній, розмовний, офіційно-діловий, публіцистичний стилі мовлення (поглиблене повторення).</p> <p>Культура мови, стилістика і риторика як сукупність і система комунікативно-стилістичних якостей мовлення та вчення про них. Точність, логічність, чистота, багатство, виразність, доречність – основні комунікативно-стилістичні якості мовлення.</p> <p>Спостереження над реалізацією комунікативно-стилістичних якостей мовлення в текстах різних стилів, типів і жанрів мовлення.</p> <p>Вимоги до тексту ораторської промови в аспекті культури мовлення (правильність, змістовність, логічність, доказовість, доречність, виразність, точність).</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> • обґрунтовує роль мови як засобу самовираження й самореалізації особистості; • знає основні комунікативно-стилістичні якості мовлення і використовує їх при створенні і вдосконаленні висловлювань; • оформлює текст промови відповідно до вимог культури мовлення, добираючи найдоцільніші засоби виразності мови; редагує написаний текст промови, удосконалюючи його зміст і мовне оформлення;

<p>Стилістичне редагування текстів.</p>	
<p style="text-align: center;">ТОЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ</p> <p>Точність мовлення як оптимальне слововживання, вибір мовних засобів, які найадекватніше передають зміст і сутність життєвих реалій. Умови досягнення точності мовлення: знання матеріальних і духовних реалій, знання мови, вміння співвідносити їх і передавати адресату.</p> <p>Точність у використанні лексичних засобів мови (синонімів, омонімів, паронімів, багатозначних слів, слів іншомовного походження, професіоналізмів, архаїзмів, неологізмів, фразеологізмів) у різних стилях (поглиблене повторення).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вживання слів у властивому їм значенні. Попередження лексичних помилок в усному і писемному мовленні. 	<ul style="list-style-type: none"> • співвідносить предмети і явища реального світу зі словами, які їх позначають; • створює висловлювання, найбільш адекватні предмету мовлення (явищу дійсності); користується різними формами передачі думки ресурсами мови, враховує знання адресата про предмет мовлення; корегує власні й чужі тексти з погляду дотримання точності мовлення;
<p style="text-align: center;">ЛОГІЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ</p> <p>Умови логічності висловлювання (додержання логічної послідовності порядку слів, логічних пауз і логічного наголосу, смислових, структурних та інтонаційних зв'язків). Логічність як запорука розв'язання риторичних задач.</p> <p>Абзац як засіб логічної організації висловлювання. Службові та вставні слова як засіб додержання логічності. Трьохчастинна побудова тексту (вступ, основна частина, заключна частина) як найбільш адекватна логіці розвитку думки.</p> <p>Логічність викладу як додержання смислових і структурних зв'язків, логічних переходів між частинами у межах всього висловлювання, наявність висновків, узагальнень (поглиблене повторення).</p> <p>Композиція ораторської промови (вступ, основна частина, завершення).</p> <p>Співмірність і взаємозв'язок частин висловлювання у межах промови.</p> <p>Способи подання матеріалу (дедуктивний, індуктивний, компаративний).</p> <p>Типові помилки в аргументації та критиці.</p> <p>Попередження змістових помилок у мовленні учнів.</p> <p>Вимоги до логічності мовлення у різних стилях. Логічність – одна з найістотніших якостей наукового стилю.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • визначає засоби логічності в тексті; • враховує вимоги логічності мовлення під час складання плану, тез, конспектів, у тому числі ораторської промови, побудови зв'язних висловлювань; • використовує різні способи розкриття теми і прийоми доведення; • корегує власні й чужий тексти з погляду дотримання логічності мовлення;
<p style="text-align: center;">ЧИСТОТА МОВЛЕННЯ</p> <p>Чистота мовлення і загальна культура людини. Чисте мовлення - мовлення без невластивих українській літературній мові включень, порушень мовних норм.</p> <p>Використання у мовленні слів іншомовного походження, лексики обмеженого вживання – діалектизмів, професіоналізмів, жаргонізмів (поглиблене повторення).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • визначає сферу використання лексичних засобів мови, правильно вживає їх; • враховує вимоги чистоти мовлення при побудові зв'язних висловлювань, у тому числі ораторської промови; корегує власні й чужі тексти з погляду дотримання чистоти мовлення;

<p style="text-align: center;">БАГАТСТВО МОВЛЕННЯ</p> <p>Багатство мови і мовлення: інтонаційне, лексичне, фразеологічне, морфологічне, синтаксичне.</p> <p>Ресурси збагачення мовлення (емоційно-оцінна лексика, тропи, синтаксичні конструкції, у тому числі стилістичні фігури). Тропи і стилістичні фігури як виражальні засоби риторики і форми впливу на аудиторію під час публічних виступів.</p> <p>Синонімія (лексична, фразеологічна, морфологічна, синтаксична, стилістична). Вираження багатства мовлення в різних стилях. Художня література як невичерпне джерело збагачення мовлення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • знаходить і використовує у мовленні тропи і стилістичні фігури, синонімічні засоби мови, застосовує їх з метою впливу на аудиторію під час публічних виступів; • користується словниками; • враховує вимоги багатства мовлення при побудові зв'язних висловлювань; корегує власні й чужі тексти з погляду багатства мовлення;
<p style="text-align: center;">ВИРАЗНІСТЬ МОВЛЕННЯ</p> <p>Фонетичні засоби виразності мовлення (виражальні можливості звуків – алітерація, асонанс, анафора, епіфора, інтонація, інтенсивність, темп, паузи, логічний наголос); невербальні засоби (жести, міміка, поза та ін.) (поглиблене повторення). Вимоги до виразності мовлення в різних стилях. Художня література як джерело збагачення мовлення засобами виразності.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • визначає звукові, лексичні, синтаксичні (інверсія, риторичне запитання, безсполучникові та сполучникові конструкції) засоби мовленнєвої виразності, використані при створенні текстів різних стилів і жанрів; • враховує вимоги виразності мовлення (в тому числі невербальні) при створенні зв'язних висловлювань, зокрема в публічних виступах з метою впливу на аудиторію; корегує власні й чужі тексти задля надання йому виразності;
<p style="text-align: center;">ДОРЕЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ</p> <p>Стильова доречність і мовленнєва ситуація: взаємозв'язок мовленнєвої ситуації, ознак стилю і мовних засобів його вираження. Роль доречності в публічному мовленні. Функціональні та експресивні засоби мови.</p> <p>Взаємозв'язок доречності з іншими комунікативно-стилістичними ознаками мовлення.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • оцінює мовні засоби з погляду доречності їх використання в тому чи іншому стилі мовлення, зокрема в риторичній діяльності; визначає стилістичну забарвленість засобів мови і можливості їх використання в тексті; вживає у мовленні функціональні та експресивні засоби мови з урахуванням типу, стилю і жанру висловлювання; корегує власні й чужі тексти з погляду доречності мовлення.
<p style="text-align: center;">УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАЙВАЖЛИВІШИХ ВІДОМОСТЕЙ З ОСНОВНИХ РОЗДІЛІВ НАУКИ ПРО МОВУ (5 год.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • узагальнює поняття, закономірності, правила, застосовує знання з фонетики, орфоєпії, лексикології, словотвору, граматики, орфографії, пунктуації для вдосконалення власного і чужого мовлення.
<p style="text-align: center;">Міжпредметні зв'язки</p> <p>Дотримання вимог до культури мовлення – точності, логічності, чистоти, багатства, виразності, доречності, правильності в художніх творах (література).</p>	

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

<i>Проблематика</i>
Екологія Землі і наше майбутнє.
Бережімо собори наших душ!
Багатогранність і творча суть особистості.
Дружба. Любов. Сім'я. Взаємозв'язок поколінь. Культура загальнолюдських і сімейних взаємин.
Мистецтво спілкування. Мистецтво критики.
Освіта. Наука. Техніка. Література. Культура. Мистецтво.
Сучасне містобудування й архітектура.
Засоби масової інформації та комунікації.
Вибір життєвого шляху.

Учень:

- гнучко й ефективно користується мовою в усіх її аспектах для досягнення соціальних цілей;
- обстоює рівність, справедливість, толерантність та інші громадянські цінності суспільства через розуміння етнокультурної, географічної, соціально-економічної та ін. різноманітності;
- посилено виконує роль посередника між українською та російською культурами; попереджує і долає міжкультурні непорозуміння; дотримується загальноприйнятих норм соціальної поведінки.

ДІЯЛЬНІСНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Учень:

- працює зі значним обсягом різноманітної інформації, самостійно здійснює її пошук, обробку, аналіз і зберігання;
- самостійно розв'язує навчальні завдання, застосовує основні загальнонавчальні, творчі вміння у різних ситуаціях (у т. ч. нестандартних);
- користується основними комунікативними стратегіями, стратегіями співпраці.

12 КЛАС

(35 год., 1 год. на тиждень)

МОВЛЕННЄВА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ¹ (21 год.)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
<p>Основи публічного мовлення Учнівський проект удосконалення власного мовлення Проведення діагностичної роботи, її аналіз і визначення на його основі індивідуальних проектів змісту, форм і методів удосконалення мовної і мовленнєвої компетенції учнів. Організація і проведення контрольної роботи з метою визначення результативності виконаних індивідуальних проектів.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none">• аналізує результати контрольної роботи;• розробляє проект поглиблення власних знань з мови й мовлення і вдосконалення відповідних умінь і навичок, усунення виявлених недоліків;• самостійно здійснює розроблений проект.
<p>Риторика Вступ Загальні відомості про виникнення і розвиток риторики як мистецтва красномовства. Із історії ораторського мистецтва. Ораторське мистецтво стародавнього світу. Видатні оратори Стародавньої Греції: Сократ, Платон, Демосфен. «Риторика» Арістотеля як підручник з красномовства. Риторика Стародавнього Риму. Цицерон як один з найдавніших ораторів світу і як теоретик красномовства.</p> <p>Основи ораторського мистецтва Види красномовства в стародавньому світі: урочистий, судовий ораторський виступ; соціально-політичне красномовство, його види і характерні особливості. Академічне красномовство, його різновиди (наукове, наукового-популярне, навчальне) і його характерні ознаки. Судове красномовство, особливості захисного і звинувачувального виступу. Духовне красномовство, його види і характерні риси. Соціально-побутове красномовство, його види (ювілейне, промова, привітання, тост тощо). Особливості стилю побутового красномовства. Види ораторського мистецтва за метою висловлювання: інформувальні, переконувальні, розважальні та інші виступи.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none">• сприймає усне і писемне мовлення, користується різними способами засвоєння почутого і прочитаного;• відтворює готові тексти; порушує актуальні проблеми, має чітку позицію щодо предмета обговорення; вибирає тему, визначає її межі, створює монологічні висловлювання різних стилів, типів і жанрів з урахуванням особливостей формулювання теми й аудиторії, використовує різні способи розкриття теми і прийоми доведення, будує різні за композицією висловлювання, забезпечує їх мовне оформлення відповідно до жанру, стилю, типу і вимог культури мовлення;• веде бесіду, дискусію, диспут, полеміку;• використовує ефективні прийоми встановлення і збереження контакту з аудиторією, активізації уваги слухачів під час публічного виступу; бере участь у діалозі; користується інтонаційним багатством української мови в усному мовленні;

² Матеріал цієї змістової лінії вивчається упродовж року як на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на інших уроках мови.

<p>Публічний монолог і публічний діалог. Полемічний діалог. Дискусія. Підготовка ораторського виступу. Вимоги до особистості виступаючого. Вибір теми, види цільової установки виступу як початковий етап підготовки. Залежність теми, жанру висловлювання, задуму і мети (інформування, переконання, заклик до дії тощо) від складу слухачів, відведеного часу та ін. Добір матеріалу і його систематизація. Складання бібліографії. Робота з джерелами інформації. Види запису зібраного матеріалу для виступу (докладний запис виступу, його конспект, тези, докладний план і короткий план). Композиція ораторського виступу. Особливості побудови виступу, основної частини, способи завершення виступу. Добір аргументів і способів активізації мислення та емоційно-почуттєвої діяльності аудиторії. Відбір мовних засобів залежно від мети спілкування і адресата мовлення. Мовні засоби створення тексту ораторського виступу. Зображувально-виражальні засоби мовлення, доречність їх використання в публічному виступі. Вдосконалення виступу з погляду вимог до культури мовлення(змістовність, логічність, багатство, доказовість, виразність-, точність, правильність). Роль репетиції у підготовці до усного виступу. Запам'ятовування тексту ораторської промови, її особливості. Основні прийоми запам'ятовування (повторення матеріалу вголос з елементами заучування, переказування виступу іншим тощо).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • перевіряє результати мовленнєвої діяльності (корегує усне мовлення, удосконалює написане); дотримується норм українського мовленнєвого етикету;
<p>Аудіювання Аудіювання текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення, природного мовлення із застосуванням різних видів аудіювання. Аудіювання зразків ораторського мистецтва. Цільове аудіювання з метою одержання необхідної інформації для підготовки зв'язних висловлювань.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • розуміє всі види усного мовлення, яке звучить з природною швидкістю; розрізняє види і жанри публічних виступів; аналізує чуже мовлення щодо його структури, змісту і мовного оформлення; помічає і виправляє недоліки; виділяє, критично оцінює й інтерпретує інформацію, користується різними способами її засвоєння і використання.
<p>Читання <i>Читання</i> текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення із застосуванням засвоєних стратегій читання. Перефразування заголовка за рахунок синонімічних слів і виразів із тексту. Еквівалентна заміна (вибір з-поміж кількох анотацій тієї, яка найповніше передає зміст тексту). Розуміння фактичного змісту (формулювання порушених/висвітлених у тексті</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Читає за визначеними нормами тексти будь-якої складності, користуючись різними видами і стратегіями читання; пристосовує читання до особливостей аудиторії; • адекватно сприймає писемне мовлення; • виділяє найбільш важливу й актуальну інформацію в прочитаному, користується різними способами її

<p>проблем; відповіді на проблемні запитання за змістом; підготовка анотації).</p> <p>Інтерпретація прочитаного (визначення ступеня повноти висвітлення автором порушеної в тексті проблеми).</p> <p>Визначення пізнавальної цінності прочитаного (складання анотації до тексту із розкриттям його інформативної цінності).</p> <p>Прогнозування змісту (завершення незакінченого тексту публіцистичного характеру).</p> <p>Лінгвістичний аналіз тексту.</p>	<p>засвоєння;</p> <ul style="list-style-type: none"> • складає план прочитаного, тези, конспект, анотацію, робить тематичні виписки; • аналізує й оцінює композицію і мовне оформлення тексту; • пише відгук про книжку; • складає бібліографію; • знаходить і усуває недоліки в побудові та мовному оформленні тексту; • самостійно працює з літературою та періодикою.
<p>Говоріння</p> <p><i>Діалог.</i> Ведення діалогу відповідно до запропонованої ситуації із самостійним визначенням його теми і змісту.</p> <p>Компонування розроблених мікродіалогів у цілісний тривалий діалог.</p> <p><i>Переказ</i> прослуханого монологічного висловлювання від імені оратора.</p> <p>Трансформація тексту відповідно до пропонуванних обставин (зміни співрозмовника, комунікативної мети, змісту тощо).</p> <p>Переказ із творчим завданням.</p> <p>Розгорнуте <i>повідомлення</i> в науковому, публіцистичному стилях за попередньо складеними тезами, конспектом.</p> <p><i>Виступ</i> публіцистичного характеру з використанням прийомів риторичної майстерності.</p> <p>Виступ під час бесіди, дискусії, диспуту, полеміки.</p> <p><i>Відповідь</i> на екзамені.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • бере участь у діалозі, дотримуючись загальноприйнятих мовних, етичних та етикетних норм і правил; • висловлюється вільно, спонтанно, створює монологічні висловлювання різних стилів, типів і жанрів мовлення з урахуванням ситуації спілкування; доречно й контролювано використовує засвоєні мовні засоби; корегує усне мовлення відповідно до реакції слухача;
<p>Письмо</p> <p>Конспектування висловлювань, що сприймаються на слух.</p> <p><i>Тематичні виписки, тези, конспект</i> публічного виступу з використанням різних джерел інформації.</p> <p><i>Перекази</i> із творчим завданням (висловлення власного ставлення до подій, героїв, їхніх вчинків тощо).</p> <p><i>План</i> розгорнутого усного виступу на суспільно-політичну тему (у т.ч. по радіо, телебаченню тощо).</p> <p><i>Твори</i> на суспільно-політичну, морально-етичну теми (у жанрі нарису,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • відтворює на письмі готові тексти, ускладнені творчим завданням; • складає тези, конспект, робить тематичні виписки на основі виділення найважливішої, значущої інформації із дотриманням вимог до цього виду робіт; • пише твори вказаних у програмі видів відповідно до прийнятих вимог (добре структуровані, з чітким, точним і зв'язним викладом думок, розгорнутою аргументацією, відповідними прикладами і виділенням значущих думок,

<p>проблемної статті, репортажу).</p> <p><i>Доповіді і реферати</i> на теми, пов'язані з виучуваними предметами (із залученням науково-популярної літератури).</p> <p>Перелік запитань до прес-конференції.</p> <p><i>Відгук</i> на спектакль, концерт.</p> <p><i>Редагування</i> текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення.</p> <p>Ділові папери</p> <p><i>Автобіографія. Заява. Характеристика. Особова справа. Резюме.</i></p> <p>Переклад</p> <p><i>Переклад</i> текстів різних стилів, типів і жанрів мовлення.</p> <p>Переказ-переклад. Синхронний переклад.</p>	<p>визначенням шляхів і способів розв'язання проблеми, логічним висновком та належним мовним оформленням);</p> <ul style="list-style-type: none"> • удосконалює написане; • редагує тексти. • оформляє належним чином ділові папери вказаних у програмі видів; • перекладає з російської мови тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення; здійснює переказ-переклад, синхронний переклад.
---	--

МОВНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ (14 год.)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
<p>ВСТУП (1 год.)</p> <p>Українська мова у світовому інформаційному просторі.</p>	<p>Учень:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає місце і перспективи української мови у світовому інформаційному просторі.
<p>МОВНЕ ОФОРМЛЕННЯ ВИСЛОВЛЮВАННЯ (11 год.)</p> <p>Добір мовних засобів залежно від стилю мовлення. Мовні засоби створення тексту. Контекстуальні синоніми. Роль антонімів. Парафраза як засіб розгортання теми висловлювання.</p> <p>Експресивно-виражальні засоби мови. Тропи. Риторичні фігури: риторичне запитання і звертання, вставні конструкції, синтаксичний паралелізм і антитеза, анафора, інверсія; використання їх у різних стилях мовлення, особливості інтонування.</p> <p>Слова-паразити. Особливості лексики і синтаксису експресивного мовлення.</p> <p>Міжпредметні зв'язки</p> <p>Експресивно-виражальні засоби мови в художніх творах (література).</p> <p>ПОВТОРЕННЯ В КІНЦІ РОКУ (2 год.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Здійснює мовний аналіз текстів різних стилів і жанрів; розрізняє стилістичні варіанти мовних засобів, визначає доцільність їх використання у текстах різних стилів і жанрів мовлення; розрізняє нормативне і ненормативне використання мовних засобів; • використовує різні мовні засоби у власних усних і письмових висловлюваннях залежно від мети і завдань спілкування; • орфографічно і пунктуаційно правильно записує текст; удосконалює написане.

СОЦІОКУЛЬТУРНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Проблематика

Мовні права і обов'язки громадян.
Сторінки історії.
Екологія Землі і наше майбутнє.
Бережімо собори наших душ!
Соціально-економічні проблеми та шляхи їх вирішення.
Науково-технічний прогрес.
Сучасне містобудування й архітектура.
Краса і мода.
Засоби масової інформації та комунікації.
Вибір життєвого шляху.

Учень:

- встановлює і підтримує тривалі формальні й неформальні стосунки з носіями мови в усіх сферах приватного і суспільного життя; ефективно користується мовою для реалізації соціальних цілей;
- усвідомлює спільне й відмінне між українською та російською культурами, розпізнає характерні риси української культури, опановує засоби користування нею;
- вчиться визначати і використовувати різні стратегії для контакту з представниками іншої культури;
- вчиться долати міжкультурні непорозуміння і конфліктні ситуації.

ДІЯЛЬНІСНА ЗМІСТОВА ЛІНІЯ

Учень:

- працює із значним обсягом різноманітної інформації, самостійно здійснює її пошук, обробку, аналіз і зберігання;
- встановлює міжпредметні зв'язки на основі теоретичних знань; користується різними прийомами аналізу і синтезу, застосовує їх до матеріалу міжпредметного характеру;
- опановує довідково-бібліографічну інформацію масової бібліотеки; вдосконалює навички роботи з довідковим апаратом; самостійно добирає необхідні матеріали з певної проблеми; систематично використовує у навчальній роботі науково-популярну літературу, періодику, матеріали радіо- і телепередач;
- самостійно розв'язує навчальні завдання, застосовує основні загально навчальні, творчі вміння у різних ситуаціях (у т.ч. нестандартних);
- користується основними комунікативними стратегіями, стратегіями співпраці.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Концепції, програми

1. Пентилюк М., Горошкіна О., Нікітчина А. Концепція навчання української мови в системі профільної освіти //Українська мова і література в гімназіях, колегіумах, ліцеях.- 2006.-№ 9-10.-С.76-84.
2. Українська мова: 10 – 11 класи. Програма для профільного навчання учнів ЗНЗ. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / Укладачі: Мацько Л.І., Семенов О.М.

Монографії, навчальні посібники

3. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія. — Луганськ: Альма-матер, 2004.- 362с.
5. Данилюк Н. О. Поетичне слово в українській народній пісні: моногр. /Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. — Луцьк : РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. — 511 с.
6. Дзюбишина-Мельник Н. Я., Дужик Н. С., Єрмоленко С. Я., Ленець К. В., Пустовіт Л. О. Культура мови на щодень / НАН України; Інститут української мови / С.Я. Єрмоленко (ред.). — К. : Довіра, 2000. — 170с.
7. Домінанти духовного світу українців: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Л.М.Горболіс (упоряд.). — Суми : Університетська книга, 2010. — 300с.
8. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови).- К. : Довіра, 1999. — 431с.
9. Єрмоленко С.Я. Мова і українознавчий світогляд / НДІ українознавства. — К. : НДІУ, 2007. — 444с.
10. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація.-Дрогобич: Вид. центр "Відродження", 1994.-218с.
11. Караванський С. Секрети української мови. Науково-популярна розвідка з додатком 12. словничків репресованої та занедбаної української лексики.-К.: УКСП "Кобза", 1994.- 152с.
13. Караман С.О., Мацько Л.І., Караман О. В. Українська мова: Як писати переказ: Навч.-метод. посібник. — К. : Магістр-S, 1998. — 224с.
14. Коваль А.П. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові.- К.: Либідь, 2001.-312с.
15. Кравець Л.В. Стилістика української мови: Практикум: Навч. посібник для студ. філол. спец. вищих навч. закладів / Л.І.Мацько (ред.). — К. : Вища школа, 2004. — 200с.
16. Литвин І.В., Литвин С.І. Сучасна українська мова в схемах і таблицях: Навч. посібник. - 2.вид. - К. : А.С.К., 2005. - 95с.
17. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі: навч. посіб. / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова; АПН України; Інститут української філології. — К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. — 607с.
18. Мацько Л. І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови. — К. : Академія, 2007. — 360с.
19. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.- К. : Вища школа, 2003. - 311с.
20. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. Українська мова: Навч. посіб.. - Донецьк : 21. БАО, 2003. - 480с.
22. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилістика української мови: Підручн. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / Л.І.Мацько (ред.). - К. : Вища школа, 2003. - 462с.

23. Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики: [навч. посіб.] / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. — Л. : ВЦ ЛНУ ім.І.Франка, 2009. — 212с.
24. Миронюк О. М. Історія українського мовного етикету. Звертання / НАН України; Інститут української мови. - К.: Логос, 2006. - 168с.
25. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Екскіз української міфології. - К., 1992.-186с.
26. Пехота О.М., Старева А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. – 27. Монографія. –Миколаїв: Вид-во "Іліон", 2005.-272с.
28. Потапенко О.І. Цікаве мовознавство.-Біла церква, 1996.-204с.
29. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посіб. — К. : Академія, 2010. — 215 с.
30. Семенов О.М. Мовне родинознавство (виховний потенціал лінгвокультури рідного краю). Навч. посіб.- К.-Глухів: РВВ ГДПУ, 2003. – 105 с.
31. Сікорська З. С., Глуховцева К. Д., Горошкіна О. М., Лук'янченко О. Г., Нікітіна А. В. Навчально- дослідна робота з української мови (10-11 класи): Посібник для шк. (кл.) з поглибленим вивч. укр. мови. - Луганськ, 1996. -74с.
32. Сікорська З.С., Шевцова В.О., Горошкіна О.М. Практикум з української мови: Система навчальних вправ і завдань для класів з поглибленим вивченням української мови (10-11 клас). — Луганськ : Знання, 2000. — 284с.
34. Содомора А. Наодинці зі словом .-Львів: Центр гуманітарних досліджень Львівського держуніверситету, 1999.-475с.
36. Українська мова: Збірник текстів для переказів із творчими завданнями / Л.В.Скурагівський, Г.Т.Шелехова, М.Г.Парфьонов, Л.І.Піскорська.- 2-ге вид. переробл. і доповн. –К.: Форум, 2003.-224с.
37. Українська мова. 11 клас: тексти переказів із творч. завданнями для держ. підсумк. атестації / Л. І. Мацько (кер.проєкту). — К. : Генеза, 2008. — 127с.
38. Українська мова. Тести. 5-12 класи: Посібник /За ред. Н.В.Гуйванюк.- К.: Вид. центр "Академія", 2006.-376с.
39. Українські приказки, прислів'я і таке інше //Збірник О.В. Марковича та інших. Уклад М.Номис / Упоряд., примітки та вступна стаття М.П.Пазяка.- К.: Либідь.- 1993.- 768 с.
40. Словники Биби́к С.П. та ін. Словник епітетів української мови /За ред. Л.О.Пустовіт.-К.: Довіра, 1998.-431с.
41. Білоус М., Сербенська О. Екологія українського слова. Практичний словник - довідник. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Франка, 2005.- 88с.
42. Бобух Н.М. Словник антонімів поетичної мови: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Київський міжнародний ун-т. . К. : ВПЦ КиМУ, 2004. . 298с.
43. Бурячок А. А. Словник синонімів української мови: У 2 т. / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні / А.А. Бурячок (ред.) . К. : Наукова думка, 1999.
44. Бурячок А.А. Орфографічний словник української мови. . К. : Наукова думка, 2002. . 460с.
45. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики: 253 000 слів / В.Т.Бусел (авт., кер. проєкту та головн. ред.), В.Т. Бусел (уклад.). - К. ; Ірпінь : Перун, 2004. - 887с.
46. Вусик О.С.Словник українських синонімів /А.М.Поповський (ред.). - Д. : Січ, 2000. - 424с.
47. Головашук С.І. Орфографічний словник: 5- 11 класи.- 9. вид. - К. : Освіта, 1996. - 208с
48. Головашук С.І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник.-К.: Вища школа, 1995.-319с.
49. Данильцова У.Д. Українська мова на кожен день: Довідник: Для учнів та їх батьків. - К. : Видавництво А.С.К., 2004. - 224с.

50. Демська О. М., Кульчицький І. М. Словник омонімів української мови / Міжнародний фонд "Відродження". - Львів : Фенікс, 1996. - 223с.
51. Етимологічний словник української мови: У 7-т. /АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні; Ред. кол. О.С.Мельничук (гол.ред.), І.К.Білодід, В.Т.Коломієць, О.Б.Ткаченко.-Т.1-5.-К.: Наук. думка, 1982-2006.
52. Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С.Я.Єрмоленко (ред.). — К. : Либідь, 2001. — 224с.
53. Жайворонок В.В. Велика чи мала літера?: Словник-довідник:Близько 10000 номінацій / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні. — 2.вид., стер. — К. : Наукова думка, 2005. — 204с.
54. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні. — К. : Довіра, 2006. — 703с.
55. Івченко А.О. Орфографічний словник української мови: Понад 40000 слів. - Х. : Фоліо, 2006. — 765с.
56. Калашник В.С., Колоїз Ж.В. Словник фразеологічних антонімів української мови. - 3. вид., доп., випр. - К. : Довіра, 2006. - 349с.
57. Карачун В.Я. Орфографічний словник наукових і технічних термінів: Правопис. Граматика: Понад 30 000 слів. - К. : Криниця, 1999. - 524с.
58. Кожуховська Л.П. Шкільний фразеологічний словник української мови.-К., 1996.-78с.
59. Кочерган М.П. Словник російсько- українських міжмовних омонімів. — К. : Академія, 1997. - 400с.
60. Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник.-К.: Наук. думка, 1996.-196 с.
61. Загнітко А.П., Вінтонів М.О., Данилюк І.Г. Найновіший російсько-український українсько-російський словник: 100 000 / А. П. Загнітко, М. О. Вінтонів, І. Г. Данилюк. — Донецьк : БАО, 2010. — 1215 с.
62. Новий орфографічний словник української мови: Граматика в таблицях : 50000 слів / О.А.Аматуні (голова ред. - худож. ради). - К. : Аконтіт, 2005. - 414с.
63. Орфографічний словник для учнів середньої школи: Близько 15000 слів / Л.А.Лисиченко (уклад.), М.Ф.Гетьманец (уклад.). - Х. : Каравела, 1997. - 224с.
64. Орфографічний словник української мови для школяра. А-Я: Близько 50 000 слів / Н.О.Кошманенко (уклад.). - К. : А.С.К., 2003. - 560с.
65. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. / М.М. Пещак (уклад.) - К. : Довіра, 2001.
66. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології.-К., 1993.-214 с.
67. Полюга Левко Михайлович. Словник синонімів української мови. - 2.вид. - К. : Довіра, 2006. - 477с.
68. Полякова Л.О. Український орфографічний словник з граматичними таблицями+ короткий правописний коментар: 80000 слів. — Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. — 496с.
69. Пономарів О.Д. Фонема г і г: Словник і коментар.-К.: Вид центр "Просвіта", 1997.-40с.
70. Потапенко О.І., Кузьменко В.І. Шкільний словник з українознавства.- К.: Укр. письменник, 1995.- 291 с.
71. Різниченко О. Одноримки: Словник омонімів та схожословів. - О. : Друк, 2001. - 408с.
72. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. — Полтава : Довкілля-К, 2006. — 716с.
73. Словарь української мови /За ред. Б.Грінченка. – Т.1-4.-К.: Довіра-Рідна мова, 1997.
74. Словник іншомовних слів /Уклад. Л.О.Пустовіт та ін.-К.: Довіра, 2000.-1018с.
75. Словник символів культури України /За заг. ред. В.П.Коцура, О.І.Потапенка, М.К.Дмитренка.-К.:Міленіум, 2002.-260с.
76. Словник синонімів української мови: В 2 т. /А.А.Бурячок, Г.М.Гнатюк, С.І.Головащук та ін.-К.:Наук.думка, 2001.
77. Словник української мови. В 11 томах. – К.: Наукова думка, 1971- 1978.

78. Струганець Л. Культура мови. Словник термінів.-Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.-2000.-87 с.
79. Україна в словах. Мовознавчий словник-довідник /Упор. і кер. Н.Данилевська. - К.: Вид-во "Просвіта", 2004.- 704 с.
80. Фразеологічний словник української мови. У 2 книгах. Друге видання.– К.: Наукова думка. – 1999. – Кн. 1, 2.
81. Шевчук С.В. Разом, окремо, через дефіс. А-Я: Орфографічний словник: 32000 слів:
82. Найуживаніші слова і словосполучення. Найновіші запозичення. Спеціальна різногалузева термінологічна лексика. - К. : А.С.К., 2006. - 416с.
83. Широков В. А., Шевченко І. В., Рабулець О. Г., Костишин М., Пещак М. М. Словники
84. України - інтегрована лексикографічна система. Електронний ресурс / НАН України; Український мовно-інформаційний фонд. - К., 2001. - 1 електрон. опт. диск (CDR)
85. Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь.-Харків: Основа, 1993. -176 с.
86. Янко М. Топонімічний словник України.- К., 1998.- 257с.

Статті

87. Бабенко О. Плекаймо мовну особистість // Дивослово. – 2004. - №4. – С.56-60.
88. Богдан С. Мовлення українських дітей і всесвіт рідного слова //Дивослово.-1996.-№4.- С.18-24.
89. Бондаренко Н. Курс української мови як державної крізь призму українознавства //Дивослово.-1998.-№2.-С.24-26.
90. Вільчинський Ю. Філософія мови і мова культури //Український освітній журнал.- 1995.-№1.- С.66-70.
91. Глуховцева К.Д. Етнографічні дослідження Східної Слобожанщини як джерело для вивчення місцевих говірок //Проблеми філології: Зб. наук. праць, присв. 70-річчю інституту. - Луганськ, 1993. - С. 96-106.
92. Девдера Г. Орфоепічні норми //Урок української. — 2000. - №5-6.-С. 40-41.
93. Дорошенко О.А. Робота вчителя-словесника в умовах місцевої говірки //Укр. мова і літ. в шк.-1991.-№2.-С.19-23.
94. Дяченко Л.М. Фольклорна символіка як засіб відображення національного світобачення //Мовознавство.-1997.-№2-3.-С.67-72.
95. Єрмоленко С. Національна свідомість і виховання української мовної особистості //У зб.:Мовознавство: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу українців.-Х.:Око, 1996.-С.224-229.
96. Заболотний О.В. Основи науки про мову. Програма спеціального курсу для 10-12 класів філологічного профілю загальноосвітніх навчальних закладів //Диво слово.-2007.-№2.- С.27-34.
97. Качуровський І. Мова і фоніка //Урок української.-2001.-№6.- С. 24-28.
98. Ковалів П. Михайло Грушевський про українську мову як важливий чинник етнонаціонального розвитку народу //Народна творчість та етнографія.-2000.-№2-3.- С.43-52.
99. Коломієць В.Г. Типологічні риси української літературної мови на фоні інших слов'янських мов //Мовознавство.-1992.-С.4-8.
100. Кононенко В.І. Національно-мовна картина світу. Зіставний аспект (на матеріалі української та російської мов) // Мовознавство.-1996.-№6.-С.39-46.
101. Кремень В.Г. Людиноцентризм як філософія творення українського суспільства// Профільне навчання: Теорія і практика. Зб. наук. праць за матеріалами методологічного семінару АПН України.- К.: Педпреса, 2006.-С.7-14.
102. Лобур Н.В. Культ землі в українській мові // Дивослово.-1996.-№3.-С.22-23.
103. Марушак Л. Засоби милозвучності української мови, чергування у-в, і-й //Українська мова та література. - 1999. - № 13. - С. 10-11.

104. Матвіяс І.Г. Проблема визначення українських наріч // Мовознавство. - 2001.- №2.- С.13- 17.
105. Мацейків М. О. Потебня: мова як засіб духовного розвитку та національного самоусвідомлення // Українська мова і література в школі.-1993.-№ 11-С.57-59.
106. Мацько Л.І. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу // Дивослово.-2006.-№7.-С.2-5.
107. Мацько Л.І. З якою лексикою вступаємо в ХХІ століття // Урок української.- 2001.- №8.-С.14-18.
108. Мацько Л.І. Текст як об'єкт лінгводидактики в аспекті проблем мовної освіти // Вісник Черкаського ун-ту .-Черкаси.-2004.-Вип. 54.-С.10-14.
109. Мацько Л.І. Українська мова в системі профільного навчання //Профільне навчання: Теорія і практика. Зб. наук. праць за матеріалами методологічного семінару АПН України.- К.: Педпреса, 2006.-С.105-109.
110. Мацько Л.І. Українська мова: формування національної свідомості // Педагогіка і психологія. -1996. -№1.-С.67-69.
111. Мацько Л.І. Формування мовної культури //Педагогічна газета.-2002.-№8-9.
112. Мельничайко В. Аспекти лінгвістичного аналізу художнього тексту // Дивослово.- 1999.-№9.-С.11-13.
113. Мовчун Л. Чому ж наша мова солов'їна? (Фонетика. Милозвучність мови) //Українська мова та література. - 2002. - № 42.-С. 10-12.
114. Мусієнко В.П. Українська етнографічна лексика: ідентифікація та типологія // Мовознавство.- 2006.-№ 2-3.-С.130-136.
115. Семенов О.М. Виховання мовної особистості на засадах української етнопедагогіки // У зб.: Актуальні проблеми української етнопедагогіки / За ред. чл.- кор.АПН України, проф.Скульського Р.П.-Івано -Франківськ, 2001.- С.93- 98.
116. Семенов О.М. Етнолінгвістичний підхід у вивченні назв спорідненості і свояцтва // Українська мова і література в школі.- 2002.- №5.- С60- 64; №6.- С.44- 47.
117. Семенов О.М. Сучасні інформаційні технології у професійній філологічній освіті: проблеми, пошуки, перспективи // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, досвід, проблеми: Зб. наук. праць / Редкол: І.А.Зязюн (голова) та ін. – К., Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. - Вип. 5.- С. 631 - 638.
118. Сербенська О. Наше усне мовлення: 300 запитань і відповідей //Дзвін.-2000.-№ 10.- С. 132-139.
119. Сивачук Н. Збагачення мовленнєвого етикету школярів засобами пареміографії // Поч. шк., 1997.- N4.- С.50-51.
120. Скуратівський Л. Світоглядні засади вивчення словесності // Укр. мова і літ. в шк.- 1998.-№1.-С.6.
121. Содомора А. Дай, Боже, здоров'я! Мовленнєвий етикет // Урок української. – 2005. - №3-4. – С.28-29.
122. Стельмахович М.Г. Елементи історизму на уроках української мови// Дивослово. – 1996. - № 7. – С.20-23.
123. Сухомлинський В.О. Слово рідної мови // Укр. мова і літ.-1989.-№.1-С.3-8.
124. Томильна Г. Назви одягу в побуті і символіці // Урок української .-2000.-№9.-С.19-21.
125. Ткаченко В.А. Добрий вечір тобі, пане Господарю" (звертання пан, пані в українській мові) // Відродження.- 1995.-N4.-С.72-73.
126. Чумак В. Культурно-мовні проблеми сучасного мовознавства в Україні //Дивослово.-2001.-№1.-С.63-64.
127. Форманова С.В. Поняття “мовної картини світу” в сучасній українській літературній мові // У збірн. “Мова і культура. -К.: Вид Дім Д.Бурого, 2001.- Випуск 3, т.2.-С.182-186.

Мовні ресурси в Інтернет-мережі:

129. yak-my-hovorymo.wikidot.com/ -<http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>
130. <http://kultura-movy.wikidot.com/>
131. <http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com/>
132. <http://nepravylno-pravylno.wikidot.com/>
133. <http://ros-ukr-idioms.wikidot.com/>
134. http://chak-chy-pravylno-my-hovorymo.wikidot.com